

REFORMÁTUS KÁNTOR

— Szerkeszti: Bódiss Tamás és Dávid István —

Pap Ferenc

Szószerk és éneklőszék^{*}

Avagy néhány gondolat a lelkész—egyházzenész párbeszéd szükségességéhez a XXI. század elején a Magyarországi Református Egyházban

A XX. század vége több évtizedes „kényszer- szünet” után elhozta egyházunknak illetve a KRE HTK Doktori Iskolájának hallgatója. egyházainknak a lelki-szellemi, tárgyi-anyagi felépülés és megújulás történelmi lehetőségét. Ebben az évtizedben iskolákat, szellemi műhelyeket alapítottak, indítottak újra, hogy azokban az „új kor” új kihívásaira történelmi hagyományainkból táplálkozva a legnagyobb szakmai igényességgel és elkötelezettséggel szakembereket képezzenek. Az egyházi alapítású és fenntartású (fő)iskolák egyik célkitűzése természetesen, hogy (a református értelmiség képzése mellett) az egyházi/gyülekezeti élet iránt elkötelezett és felkészült munkatársakat neveljenek. Így ma már nem szükség-szerű a lelkész-teológusról mint egyedül hivatásos egyházi szakemberről beszélnünk (aki minden döntésért, minden munkaterületért felelős, és jobb híján minden feladatot ő lát el),¹ hanem lassanként (talán) megadatik az is, hogy a lelkész egyre több helyen egyike lesz a gyülekezet vezetősége által meghívott-alkalmazott, szakképzett munkatársi közösségnek, és végre a saját pásztori feladatainak ellátására összpontosíthat.²

^{*} A címválasztással és a témafelvetéssel Dávid István orgonaművész, főiskolai tanár (Nagykőrös), munkatársunk közelmúltban megjelent cikkéhez kapcsolódnom, gratulálva DLA mesterfokozat-szerzéséhez, hiszen a hat református „úttörő” egyházzzenész közül először doktorált a rendszerváltozás után a Zeneakadémia Egyházzene Tanszakán 2002 júniusában.

¹ „A lelkipásztor autoriter személyisége miatt [nem alakulhat ki közösség], amely alapján mindent meghatározó. Mondhatnám: minden tőle függ.” Nagy István: „A gyülekezet mint koinónia?”, *Református Egyház* LIV (2002. júl.-aug.) 160.

² „A lelkészképzés közelmúltjának egyik nagy tanulsága arra ösztönöz bennünket, hogy merjük szétartani az egyházban, a gyülekezetben a tisztségeket, s ne engedjük meg létrejönni a lelkipásztori tevékenység-koncentrációt, mert a lelkipásztori totális szerep előbb-utóbb elnyom minden alulról, a gyülekezet tagjaitól jövő kezdeményezést [...]”. Ifj. Fekete Károly: „A lelkipásztor zenei műveltségének jelentősége”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 25.

Emellett természetszerűleg a lelkészre hárul (hivatala és „rangja” által) a gyülekezeti élet területeinek egybefogása, összerendezése, de —meggyőződés szerint— felelős szakmai irányítása³ nem. Ennek megértése, megértetése és megvalósítása a XXI. század nagy kihívása.

A hitoktató illetve vallásánár mellett az egyházzenesz a lelkipásztor legközvetlenebb munkatársa, mert hétről hétre, sőt olykor napról napra együtt, egy helyen végzik a legkülönbözőbb istentiszteleti szolgálatokat, vagyis az Élő Isten tiszteletét — különböző szempontokból, különféleképpen, egymást kiegészítve, semmiképpen nem egymás vetélytársaként.

Örvendetes tény az is, hogy ma Magyarországon több helyen és több szinten képeznek egyházzeneszeket („kántorokat”),⁴ de a mindennapos tapasztalatok alapján úgy látszik, hogy mindeddig (tisztelet a néhány kivételnek) sem szellemileg, sem anyagilag, sem közösségileg, sem egyénileg nem nőttünk fel a feladathoz. Nincs igény, nincs törekvés arra, hogy a „suszterbasszusos kántorpotlák”⁵ helyett lassanként előtérbe kerüljenek s méltóképpen megtiszteljenek a képzett egyházzeneszek — ehhez mindenképp előtérbe kell helyezniük jogi tisztázására és ennek megfelelő lépésekre van nagy szükség.⁶

Dávid István —az egyházzenesz szemszögéből— XXI. századi egyházzenei és liturgikus továbblépésünk, megújulásunk zálogának nevezte az éneklőszék és az orgona jelképértékű liturgikus összekapcsolását, „párbeszédét” (2001. szeptember 30., Marosvásárhely-Vártemplom);⁷ az éneklőszék mint el-, illetve „otfefejtett liturgikus bútorarab”⁸ az öt kiszorító orgonával együtt a mai kor egyházzenesze valamint liturgusa működéséhez „konkrét és jól körülhatárolható kereteket”⁹ teremt, megfogható és iránymutató támpontokat ad.

³ Ifj. Fekete Károly teológiai tanár írja. „A szakmai kompetenciája határaival tisztában lévő gyülekezeti lelkipásztor tud igazán felelőse és munkálója lenni a gyülekezeti alkalmak ékes rendjének, s így terjedhet ki sáfársága az egyházzene területére is. Akkor a legjobb sáfár, ha erre a területre is munkatársakat választ.” Ifj. Fekete Károly: *i.m.* 25.

⁴ Szerintem a szó (templomi) *előénekest* jelent; mindazonáltal jó lenne (e területen is) pontosan tisztázni a fogalmakat.

⁵ Vagy más megfogalmazásban és más nézőpontból: Kántorok, „akiket valami megmagyarázhatatlan és rosszul értelmezett eleve elrendelés folytán az egyházi hierarchia másodrangú állampolgáraiként az egyházi törvénykönyv is csak zárójelben említ”. Dávid István: „Zenei képzésünk irányelvei”, in Fruttus István Levente (szerk.): *A Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara Jubileumi Évkönyve*. Nagykovács 2000. 205.

⁶ „Az egyház alkotmányáról és kormányzatáról” szóló 1994. évi II. tv. 27. §-a az egyházköztség alkalmazottai között (az esküt tett egyházközségi tisztségviselők felsorolását követően) említi az egyházi iskolában tanító pedagógus után a „kántor”-t, őt követi az „egyházi, harangozó, temetőőr”, majd az „egyéb alkalmazott” kategória. „A kántor köteles [...] hivatali működésében a lelkész utasítása szerint eljárni” (idézett törvény 62. § b). Részletesebben e problémához és megoldásához vö. Dávid István: „Gondolatok a Magyar Református Egyház nyári kántorképző vizsgái kapcsán”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 402–404!

⁷ Dávid István: „Kiegészítések Dávid László «Az éneklőszék» című cikkéhez”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 437–438.

⁸ Dávid István: *i.m.* 437.

⁹ Dávid István: *i.m.* 437.

Mint lelkész és teológus (akinek templomi szolgálati helye a szószék) e századi továbblépésünk és fejlődésünk szempontjából (különös tekintettel problémafelvetésünkre) szorgalmazom, sőt elengedhetetlennek tartom „a szószék és az éneklőszék jelképszerű és tudatos párbeszédét”, mert enélkül soha nem fog sem egyéni, sem közösségi szinten feltámadni az igény évszázados nehézségeink rendezésére. Véget kell tehát vetni egyszer s mindenkorra a „szószék árnyékában” tengődő éneklőszék és orgona bevett, kiskorúsító református hagyományának, mert immár vannak és (reménység szerint) lesznek szakképzett egyházzenei munkatársak, „akik az Isten igéjének magyarázóival együtt [kiemelés tőlem] tudnak másodikkok lenni a liturgiában”,¹⁰ azaz a legnemesebb szolgálatban — mert az elsőszámú liturgus maga a Szentháromság Isten.

Nem vállalkozhatunk egy rövidebb cikk keretében minden nyitott és megoldásra váró kérdés felvázolására. Évszázados elmaradásokat és hiányokat hosszú és tudatos, megfeszített aprómunkával lehet csak pótolni és kijavítani; áldozatos és sokszor önfeláldozó kitarásra, valamint elkötelezett jövőendő nemzedékekre is szükség van. De a párbeszédet szószék és éneklőszék között (mely egyszer talán gyülekezeti *responzóriumban* csúcsozódik ki...) nem halogathatjuk tovább; egymást tiszteletben tartva és megbecsülve az *egy szolgálat* iránti megadás lelkületével kereteket, határvonalakat és támpontokat kell kimondanunk — közösen. Én ezt most saját hivatásom és szolgálati helyem szemszögéből kívánom megtenni.

Szólnunk kell mindenekelőtt a *liturgia komolyan vételének*, azaz *szentségének elemi követelményéről*, mert „szószékről és éneklőszékből” egy és ugyanazon istentiszteleti cselekmény részesei, alakítói vagyunk. Megítélésem szerint a Pásztor János által felvázolt XIX. századi református „*liturgiai öngyilkosság*”¹¹ egyik modern következménye az, hogy a liturgia az általános református felfogás szerint akarva-akaratlanul csupán egyfajta betartandó „templomi forgatókönyv” és semmi több.

Egyesek ezt (minden bizonnyal hiányzó ismereteik miatt) diadalmasan vállalják is református önazonosságuk egyik meghatározó elemeként, sőt a mai magyar református „antiliturgikusságot”¹² nagy magyar vagy külföldi reformátor eleinkre vélik visszavezethetőnek. Ebből következik, hogy a református istentiszteleten a kántor és a lelkész forgatókönyvi „liturgikus számai” váltogatják egymást, hogy ott a „liturgikus” jelző semmiféle szakralitást nem hordoz már magán. De: „*a liturgia is igehirdetés*”!¹³

¹⁰ Dávid István: „Zenei képzésünk irányelvei”, 205.

¹¹ Pásztor János: „Evangélikus-református istentisztelet a XVI. században”, *Magyar Egyházzene* I (1993/1994) 33.

¹² „[...] az egyházzene —elsőrenden az istentiszteleti zene— mindenkori állapota mindenekelőtt a liturgia állapotától és az azzal bonyolult kölcsönhatásban lévő liturgikus vagy liturgiaellenes gondolkodástól függ [...]” A 4. szám vezércikkéből, „A liturgikatörténet tanulságai”, *Magyar Egyházzene* VII (1999/2000) 409.

¹³ Pásztor János: *i.m.* 33.

A *liturgiai objektivitás* érzékét és igényét a már fent nevezett „liturgiai önnyilkosság” után vesztettük el, amikor a teológiai „szabadság” leple alatt az istentisztelet mindinkább kötetlenül-közvetlenül szakrálisnak mutatkozó, de kizárólagosan lelkészi monológ, imádságok alkalmával pedig „magánbeszélgetés” alakját kezdte öltetni — s alapvetően így van ez mind a mai napig. A legkülönbébb teológiai irányzatok által szakralitásban megtépdessett „csonthalomliturgia”¹⁴ mostanában már nem teológiai problémákkal és kihívásokkal küszködik, hanem — saját fogalmainnal élve — a „hivatalos” ateizmus utáni „modernkori pszichologizmus” és „theatralista amerikanizmus” kísértéseivel. A sokszor „*saját képünkre és hasonlatosságunkra*” gyártott liturgia magánszámok, orgonaszámok, „liturgikus betétek” (azaz igénytelen és méltatlan produkciók)¹⁵ sorozata. Ezt vezeti be a *papi entrée-t aláfestő pomposo* (mely természetszerűleg klasszikus értelemben véve nem prelúdium,¹⁶ hanem „nonszensz”), és az általános elvárás szerint addig tart, míg a lelkész felmegy a szószékre (nem tovább!). Az egyházzenezésre tehát az a nagyszerű kihívás vár, hogy összegyűjtse az orgonairodalom összes 15, legföljebb 20 másodperces darabját...

Ezek után ki kell mondanom, hogy az orgona mint liturgikus hangszer és az orgonista-kántor e felfogás szerint nem több, mint 2000 évvel ezelőtti őse és akkori megszólaltatója a görögöknél, majd a rómaiaknál: ünnepi- és cirkuszi játékok (mai fogalmakkal: „szent showműsorok”) megnyitó jeladója¹⁷. Az *istentiszteleti zene*, valamint a bevett és megszokott *éneklés* pedig javarészt csupán átvezető szereppel bír (legföljebb 3 versszak, hosszabb korálelőjátékokra már nincs idő és mód): jobb híján a liturgia különálló pontjait köti össze.

Tudatosítanunk kell önmagunkban, hogy az *improvizáció nem liturgikus műfaj* — s itt nem a jó értelemben vett, egyes nyugat-európai országokban nagy hagyománnyal rendelkező, mindenestre és minden esetben előkészített *liturgikus orgonajáték* műfaji megjelöléséről, hanem az előkészítetlenségből fakadó *lapról játszás kényszeréről* van szó. Ahogy általános elvárás a lelkésszel szemben, hogy méltóképpen felkészüljön az igehirdetésre, s a szószéken ne „improvizáljon”, legyen *elemi követelménnyé* szolgatársaink megtisztelése, bevonása az istentisztelet teljes körű előkészítésébe (ehhez rendszeres párbeszédre, talál-

¹⁴ Az Ezékiel könyve 37. részének víziója után szabadon. Istentisztelet- és szentségfelfogásomat alapjaiban köszönhetem Ezékiel prófétának, az ún. ezékieli teológiának, amelyet egyébként doktori témául is választottam.

Nagy István Andorka Rudolfról hivatkozva a MRE „vérvettségének” kiváltó okát az istentisztelet minőségére és milyenségére vezeti vissza: „Silány a liturgia, unalmas az istentisztelet. Nincs élmény azon”. Nagy István: *i.m.* 160.

¹⁵ „[...] *közönség* vagyunk *közösség* helyett. Közönség, amit egy közös program gyűjt egybe, melynek végeztével ki-ki megy a maga útján.” Nagy István: *i.m.* 159.

¹⁶ „A Prelúdium méltó, istentiszteletet nyitó darab, hiszen minden vasárnap ünnepnap, amit méltóképpen kell bevonulással és zenével megnyitni. Erre szolgál a prelúdiumok irodalma.” *Virágvasárnapi istentiszteleti rend. Próbafüzet — széleskörű megbeszélésre*. Kiadja: A Magyarországi Evangélikus Egyház Ágendaszerkesztő és Liturgiai Bizottsága. 5.

¹⁷ Friedrich Jakob: *Die Orgel. Orgelbau und Orgelspiel von der Antike bis zur Gegenwart*. Stuttgart 1974³. 12–14.; Alfred Reichling (szerk.): *Orgel*. Kassel 2001. 50.

kozásra és nyitottságra van szükség).¹⁸ Nem a kántort-organistát kiskorúsítjuk a harangozás közben felküldött papírfecnyire kapart énekszámokkal, hanem az egész „ügy” komolytalanságát bizonyítjuk, mert a *liturgia komolyan vétele a liturgia komolyságának záloga*. Hiszem azt is, hogy Isten Szentsége kötelez és meghatároz mindannyiunkat, meghatározza minden szolgálatunkat,¹⁹ de egyúttal az is meggyőződés, hogy a *liturgia* (s vele együtt az egész „ügy”) *annyira szent, amennyire mi szentnek tartjuk*. Már csak azt a reményemet fejezhetem ki, hogy a munkatársakkal és szakemberekkel körülvett jövőbeni (de ugyanakkor nem futurisztikus) lelkészen felébred a vágy az igényes és időbeni előkészületek végrehajtására.

Ránk vár mindezekon túl a *liturgikus év újbóli felfedezése* is. Le kell szögezünk, hogy a liturgikus év figyelmen kívül hagyása sem református jellegzetesség, bár közülünk sokan így gondolják.²⁰ Miben segít bennünket az egyházi esztendő keresztyén hagyományának tiszteletben tartása és komolyan vétele? 1.) Egyesít a keresztyénség nagy családjával. 2.) Azonosságtudatunkat erősíti, hisz rendre az üdvtörténet eseményeire irányítja figyelmünket. 3.) Megóv a dagályos szubjektívizmustól (textusválasztásban, mondanivalóban, „énekelnivalóban”). 4.) Ösztönző, tervezhető és kezelhető kincsestár adatik mind a lelkipásztor, mind az egyházzene használataira — hisz előttünk nemzedékek jártak és éltek végig az egyházi esztendőt, melynek nagy részét természetszerűleg reformátori tanításunk is elfogadhatja. S itt nem a perikóparendszer bevezetésére, hanem „konkrét és jól körülhatárolható”, tartalommal megtöltendő keretek kialakítására teszek javaslatot továbblépésünk, elmozdulásunk érdekében. Tragikusnak tartom például, hogy református közösségeink gondolkozásában és éves rendjében a Szentháromság-vasárnap²¹ nem ünnep, az advent nem az egyházi év kezdete, az Örök Élet vasárnapja (nem november 1. körül van...) pedig teljesen mellőzhető stb; más „kisebb jelentőségű” vasárnapokról²² és ünnepnapokról nem is merek szólni!

¹⁸ „Mivel a kántori feladat is a liturgikus szolgálathoz kapcsolódik, az igehirdetéshez hasonlóan alapos előkészítést igényel, a kántor 4–5 nappal a szolgálatot megelőzően kapja meg az énekszámokat, ill. az istentiszteletre vonatkozó egyéb tájékoztatást!” *Próbafüzet*. 6.

¹⁹ Vö. az Ez 40–48 templomvíziójával, ahol mindent —berne még a felvázolt új társadalmi rendet is— Isten visszatérő Dicsősége (43,2) s jelenlévő Szentsége, eme kikezdzhetetlen Szentséggel való szembesülés határoz meg!

²⁰ E sorok írója több svájci és németországi kálmínista gyülekezetben szerzett pozitív személyes tapasztalatot a kérdéskörrel kapcsolatban (is).

²¹ Pedig énekeskönyvünk „A Szentháromságról” címszó alatt 6 éneket is számlál (RÉ 241–246).

²² A *Bibliavásolás Kalauz* (Budapest 2001) 2002. esztendőben az alábbi vasárnapokat emeli ki egy-egy új hét *elé*: A lepramisszió vasárnapja; Szeretetszolgálati vasárnap; Böjti 1. vasárnapja; Bibliavasárnap; A lelkésztovbkképzés vasárnapja; Az egyházi ének és zene vasárnapja; Az édesanyák vasárnapja; A konfirmáció vasárnapja; Szentháromság-vasárnap; Gyermeknap; Tanérvzáró; Presbiterek vasárnapja; Diakónusok vasárnapja; Hiroshima vasárnap; Tanárok és tanítók vasárnapja, Tanérvnyitó; A lelkészek és lelkészcsaládok vasárnapja; A nyugdíjas lelkipásztorok vasárnapja; A Magyar Reformátusok Világszövetsége vasárnapja; Missziói vasárnap; Az ökumenikus szolgálatok vasárnapja (mely ebben az esztendőben egyébként advent 1. vasárnapjára esik); A tanintézetek vasárnapja.

A liturgikus év újbóli felfedezésének egyik feltétele és eszköze az egyre sürgetőbb, teljes tudományos és szakmai előkészítést, megalapozást igénylő *énekeskönyv-reform*. A Heidelbergi Káté úrnapi kérdéseit követő énekbeosztás (a 201. dicsérettől kezdve) ugyan különleges és egyedi, de nem indokolt.²³ Meggyőződésem szerint református népünk kezébe sokkal inkább magát a Kátét kellene adni, s mellé egy jól szerkesztett és átgondolt énekeskönyvet, mely tud és képes korábbi „reformjaink” eredményével szembeszállni: az indokolatlanul elvetett és feledésbe merült *egyetemes és protestáns, magyar és nemzetközi* énekanyaggal,²⁴ s olykor az indokolatlanul felvett „népszerű” zengedezményekkel. Csomasz Tóth Kálmán aktuális, de mindeddig *teljesen soha* meg nem valósított elveihez/gondolataihoz²⁵ kellene végre mindannyiunknak felnőni.

E ponton szeretném kiemelni és hangsúlyozni, hogy *énekeskönyv-reformot liturgiareform nélkül megvalósítani lehetetlen és értelmetlen*. Ennek tanúbizonyságai az elmúlt korok külön-külön végbevitt (vagyis teljességgel végbe nem vitt) énekeskönyv- és liturgiareformjai. A magam részéről kerülném a „liturgiareform” kifejezést (a fentiek miatt), s az első időkben sokkal inkább hatékonynak ítélném bizonyos egyházzenészeink és teológusaink által közösen kidolgozott *alternatívák, példák* közreadását s azok gyakorlati megvalósítását,²⁶ így a liturgikus gondolkodás és a „nyomott” légkör jótékony megváltoztatását.

Nélkülözhetetlen és mindennél fontosabb tehát egyházzene és teológia, egyházzenesz és teológus (jelképesen tehát: „*szószék és éneklőszék*”) párbeszéde²⁷, mert ahogy énekeskönyv-reform nincs teológia és teológus nélkül, ugyanúgy liturgiai változás („liturgiareform”) sincs egyházzene és egyházzenesz nélkül. Ha ezt tudjuk, akkor végre ki kell mondanunk: *lejárt az egyházi „különutak, magányos erőfeszítések és magánakciók” ideje!* Őszintén meg- és be kell azt is valanunk, hogy mindennek eddig elsősorban nem az egyházzeneszek voltak

²³ Ahogy a '48-as énekeskönyv előszava sem említ érveket emellett a beosztás mellett.

²⁴ Vö. részletesebben: Dobszay László: „A közös zenei örökség sorsa a XXI. században”, *Magyar Egyházzene VIII* (2000/2001) 163–173! (Különös hangsúlyal: 163–165.)

²⁵ Kifejtve: Bódiss Tamás: „Csomasz Tóth Kálmán himnológiai öröksége. Az 1948-as református énekeskönyv szerkesztési munkáinak megindulása, elvi alapvetése”, *Magyar Egyházzene VIII* (2000/2001) 229–235.

²⁶ Örömmel tekintünk vissza a magunk szűkebb környezetében a 2002. esztendő nagypénteki gyülekezeti passiójára (kórossal, szólóénekkal, gyülekezeti énekkel, korárelőjáték-improvizációkkal — *konferálás nélkül!*), a pünkösdszombati ünnepváró vesperásra; a KRE TFK kántorhallgatóinak hétköznapi esti graduálénekléses könyörgésére, az ünnepi vasárnapokon felhangzott alkalomhoz illő himnuszokra, valamint kórus és orgona, gyülekezet és orgona, kórus, gyülekezet és orgona alternálására stb. Ezek a „mustármagnyi” kezdetek s főleg azok pozitív visszhangjai arra ösztönöznek bennünket, hogy folytassuk tovább az aprómunkát, a „liturgikus légkörjavítást”, de mindennek előtt egymással a *párbeszédet*.

²⁷ Korszakalkotónak, de/és általánosságban mind a mai napig megvalósítandónak érzem a *nagykőrösi orgona szakmai napján* elhangzott lelkesítő köszöntő alábbi gondolatát: „[...] az egyházban, nekünk, a különböző szolgálati területek szakembereinek, bízgatunk, erősítenünk kell egymást. [...] az egyházzeneért felelős szolgatárs szempontjai a maguk helyén ugyanolyan fontosak [...], mint az, hogy vasárnap milyen szakmai szempontok szerint szól az igehirdetés”. Fodor Ferenc: „Amit a nagykőrösi orgona a lelképásztornak jelent”, *Magyar Egyházzene V* (1997/1998) 251.

akadályozói és ellenzői. Ezen változtatni csak egyféleképpen lehet: a lelkész-képzés több évtizedes szellemi nyomorát kell az egyetemes (zenei) kultúra által megátogatni és megszüntetni.²⁸

Jövönk, közösen végzett liturgiánk (azaz a *legszentebb szolgálat*) jövője a nevelésbe, oktatásba fektetett („investált”) szellemiségtől, pénztől, „igenek és nemek” (nemekre is szükség van!) között határozottan és biztonsággal dönteni tudó érzék kifejlődésétől függ.²⁹

Összefoglalva elmondhatjuk: a ránk váró korszakalkotó kihívásoknak csak úgy tehetünk eleget a református egyházban, de más felekezetben is, ha megtaláljuk és megragadjuk az igényes párbeszéd lehetőségeit és alkalmait arra ügyelve, hogy Isten tiszta tiszteletét megalkuvásmentesen éljük és alakítsuk a XXI. században.

Vizsgaelnöki értékelés a 2002 nyarán Pápán és Budapesten megrendezett kántorképző tanfolyamokról és kántorképesítő vizsgákról

A Dunántúli Egyházkerület 2002. évi kántorképző tanfolyama június 30. és július 19. között zajlott évek óta szokásos helyszínén: a Református Gimnáziumban. A tanfolyam kántorképesítő vizsgájára és az itt 10. éve indult tanfolyamra hálaadással emlékező záróhangversenyre a záró napon került sor. A bizottság előtt 9 fő vizsgázott, kik közül hatan kaptak kántorképesítő oklevelet, hárman pedig, akik részleges vizsgát tettek, remélhetőleg a következő évben sikeresen leteszik hátralévő vizsgáikat.

A pápai kántorképesítő vizsga legjobban sikerült része a hangszeres tárgy volt. Mint évek óta, most is a templomban, „valódi” sípos orgonán vizsgáztak a jelöltek, a tanfolyam teljes hallgatósága pedig gyülekezetként énekelte a kijelölt zsoltárokat és dicséreteket. A bizottság a vizsgázók által megjelölt énekekből választott, majd egy, a helyszínen bemondott ének kíséretét játszotta el a jelölt. A saját választás szerinti ének mindegyikéhez megfelelően előkészített —akár komponált, akár előre átgondoltan improvizált— előjátékot hallottunk, egyszerű, néhány esetben különösen is jól átgondolt intonációval. A templomi szituáció különösen is életszerűvé tette a hangszeres vizsgát.

²⁸ „[Elérkeztünk] ahhoz a problémához, amelynek megoldása nélkül nincs kiút a jelenlegi, úgyszólván zeneellenes állapotból. Nevezetesen mindennekeft a lelkési kar zenével kapcsolatos szemléletének a gyökeres megváltoztatására van szükség. A változási folyamatnak a teológián kellene kezdődnie.” Almási István: „Kántorképzésünk tanulságai és távlatai”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 402. E kérdéskört tárgyalja igen részletesen ifj. Fekete Károly többször idézett tanulmánya: „A lelkipásztor zenei műveltségének jelentősége”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 23–30.

²⁹ Vö. (az egyházzeneszerekre is értve) ifj. Fekete Károly: „A református liturgikák története a XIX–XX. században”, *Magyar Egyházzene* VII (1999/2000) 487!